

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 16 december 2020

Mål nr

Ö 6271-19

PART

Klagande

AM

Ombud: Advokat MS

SAKEN

Omvandling av fängelse på livstid

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts beslut 2019-10-31 i mål Ö 3177-19

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut, undanröjer tingsrättens avvisningsbeslut och visar målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AM har överklagat hovrättens beslut och yrkat att Högsta domstolen ska undanröja tingsrättens avvisningsbeslut och återförvisa målet till tingsrätten för fortsatt behandling.

SKÄL

Frågan i målet

1. Enligt 3 § lagen (2006:45) om omvandling av fängelse på livstid, omvandlingslagen, får en ansökan om omvandling göras när den dömde har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet. Frågan i Högsta domstolen är när den dömde ska anses ha avtjänat tio år av straffet.

Bakgrund

2. AM är dömd till livstids fängelse. Fängelsestraffet började verkställas den 3 februari 2011 i anslutning till att brottmålsdomen fick laga kraft. AM hade varit frihetsberövad sedan den 8 september 2009, först i Estland och sedan i Sverige. I brottmålsdomen förordnades det att fängelsestraffet skulle anses verkställt i anstalt under den tid som han hade varit frihetsberövad i Estland.

3. AM ansökte om att livstidsstraffet skulle omvandlas till fängelse på viss tid. Ansökan gjordes när det hade gått tio år sedan han blev frihetsberövad.

4. Tingsrätten och hovrätten har avvisat hans ansökan, eftersom den gjordes innan han avtjänat tio år räknat från det att verkställigheten av livstidsstraffet påbörjades.

Omvandling av livstidsstraff

Inledning

5. Fängelse på livstid kan omvandlas till fängelse på viss tid (1 § första stycket omvandlingslagen). Vid prövning av omvandling ska särskilt beaktas bl.a. den tid som den dömda har avtjänat (4 § första stycket).
6. Om en ansökan om omvandling bifalls, ska det utdömda livstidsstraffet omvandlas till fängelse på viss tid. Fängelsestraffets längd får inte understiga 18 år (se 4 § omvandlingslagen och 26 kap. 1 § brottsbalken). Längden ska bestämmas med utgångspunkt från den tid som den dömda har avtjänat och med beaktande av bl.a. reglerna om villkorlig frigivning.
7. Sedan livstidsstraffet har omvandlats till ett tidsbestämt straff ska vanliga regler om tillgodoräknande som verkställighet av påföljd tillämpas (jfr prop. 2005/06:35 s. 43 f. och prop. 2017/18:250 s. 140). Regler om strafftid och tillgodoräknande finns sedan den 1 april 2019 i strafftidslagen (2018:1251) och lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande (tillgodoräknandelagen). Strafftidslagen innehåller grundläggande bestämmelser om hur strafftiden ska beräknas. I tillgodoräknandelagen finns materiella bestämmelser om när tid för frihetsberövande i Sverige eller utomlands ska eller får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd.
8. Dessa regler får betydelse vid bestämning av när den dömda ska friges villkorligt. Sådan frigivning ska ske när två tredjedelar av det tidsbestämda fängelsestraffet har avtjänats. Avtjänad tid inbegriper här även tid under vilken straffet ska anses verkställt enligt bestämmelserna i tillgodoräknandelagen. (Se 26 kap. 6 § och 8 § andra stycket brottsbalken.)
9. Av regleringen framgår alltså att avtjänandetiden har direkt betydelse för prövningen av om omvandling alls ska ske, för bestämningen av fängelse-

straffets längd och för reglerna om villkorlig frigivning; i sistnämnda hänseende följer uttryckligen att i avtjänandetiden ingår tid under vilket straffet ska anses verkställt enligt tillgodoräknandelagen.

10. I 3 § omvandlingslagen anges att en ansökan om omvandling får göras när den dömde har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet. Frågan är om det finns anledning att vid tillämpningen av den regleringen avvika från den beräkning av avtjänandetiden som följer av 26 kap. brottsbalken.

Närmare om 3 § omvandlingslagen och strafftidsregleringen

11. Tiden för avtjänande i 3 § omvandlingslagen ska enligt förarbetena beräknas på samma sätt som för andra fängelsestraff. I förarbetena hänvisade man till den då gällande lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m., som innehöll regler om såväl bestämning av strafftid som tillgodoräknande av frihetsberövandetid (se prop. 2005/06:35 s. 59). Den regleringen har numera ersatts av strafftidslagen och tillgodoräknandelagen. I förarbetena till den nya regleringen gjordes bedömningen att det inte krävdes någon ändring i omvandlingslagen till följd av den nya lagstiftningen (se prop. 2017/18:250 s. 121).

12. Ett fängelsestraff får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser fängelsestraff fått laga kraft mot den dömde (2 § första stycket 1 strafftidslagen). Den dömde ska meddelas ett strafftidsbeslut. Om strafftidsbeslutet avser ett fängelsestraff på livstid, ska det fastställas dels dagen för strafftidens början, dels antalet dagar som ska tillgodoräknas av tidigare frihetsberövande om straffet tidsbestäms (21 § tredje stycket).

13. Strafftiden bestäms från och med den dag fängelsestraffet är verkställbart – dvs. när domen vunnit laga kraft – och den dömde berövas friheten och det utan hänsyn till att den dömde har varit häktad i samma mål

(se 17 § första stycket strafftidslagen; jfr prop. 2017/18:250 s. 181).

Fängelsestraffet börjar då verkställas.

14. Den tid som ska tillgodoräknas den dömden som verkställighet av fängelse bestäms av 2 § första stycket tillgodoräknandelagen (jfr hänvisningen i 20 § strafftidslagen). Där anges att om någon har dömts till fängelse på viss tid och den dömden med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad i Sverige eller utomlands under en sammanhängande tid av minst 24 timmar, ska den tiden tillgodoräknas.

15. Regleringen innebär att den totala faktiska verkställighetstiden vid varje enskild tidpunkt är summan av den tid som straffet verkställts enligt 17 § strafftidslagen och den tid som ska tillgodoräknas enligt 2 § tillgodoräknandelagen. Denna faktiska verkställighetstid motsvarar alltså den avtjänandetid som följer av regleringen i 26 kap. 6 och 8 §§ brottsbalken vid avgörande av frågan om villkorlig frigivning ska ske.

Slutsats

16. Av det nu anförda följer att domstolen vid beräkningen av om avtjänandetiden enligt 3 § omvandlingslagen uppgår till minst tio år ska utgå från det antal dagar som gått från tidpunkten för strafftidens början (jfr 17 § strafftidslagen) och till den tiden lägga det antalet dagar som ska tillgodoräknas enligt 2 § tillgodoräknandelagen.

Bedömningen i detta fall

17. Vad som ska bedömas är alltså hur lång tid av livstidsstraffet som AM hade avtjänat i omvandlingslagens mening, när han gjorde sin ansökan.

18. Av det anförda framgår att han inte bara får återopäta tid från det att verkställigheten påbörjades (strafftidens början). Han får räkna in också den

tid som han dessförinnan varit frihetsberövad i Estland respektive Sverige; den tiden tillgodoräknas honom som verkställighet av straffet.

19. Det innebär att han inte har ansökt om omvandling av livstidsstraffet för tidigt. Hans ansökan skulle därför inte ha avvisats.

20. Vid denna bedömning ska tingsrättens beslut undanröjas och målet visas åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre (referent), Sten Andersson, Stefan Reimer och Cecilia Renfors. Föredragande har varit justitiesekreteraren Malin Broman Lindfors.